

وضعیت فرصت‌های مطالعاتی نشان می‌دهد صرف الزام اساتید نمی‌تواند حضور آنها را در صنعت تقویت کند

یک اجبار بی‌مطلعه!

زهرا رضانی
تحقیق‌کننده دانشگاه

حضور اساتید در فرصت‌های مطالعاتی صنعت و جامعه را باید یکی از مسیرها برای ارتقای مهارت‌های لازم و بهره‌مندی از دانش آنها در لایه‌های مختلف دانست. مشارکت در چنین فرصت‌هایی

تا حدی زمان لازم را در اختیار هر دو طرف ماجرا- هم اساتید و هم صاحبان بخش‌های صنعتی و غیرصنعتی- می‌گذارد تا بتوانند به یک زبان مشترک برای حل چالش‌هایشان برسند و در صورت تداوم و برنامه‌ریزی درست برای آن، این امر می‌تواند به رفع چالش‌های بزرگ کشور در عرصه‌های مختلف هم منتهی شود. اتفاقی که البته بسته به مدل تعریف کار و نحوه مشارکت اساتید، دستاوردهای مختلفی

به همراه خواهد داشت. اما واقعیت این است که تعریف چنین فرصت‌هایی با توجه به مسئولیت‌های آموزشی و پژوهشی اساتید، کار چندان ساده‌ای نیست، از طرف دیگر نه اساتید تمایل چندانی به شرکت در این فرصت‌ها از خود نشان داده‌اند و نه بخش‌های صنعتی و غیرصنعتی توانسته‌اند آن‌طور که باید از این ظرفیت استفاده کنند. اتفاقی که حالا به نظر می‌رسد با ابلاغ محمدعلی زلفی‌گل، وزیر سابق

فرصت‌های مطالعاتی استادان از کجا شکل گرفت؟

دانست، به طوری که در پنج معیار تعیین شده در آیین‌نامه جدید، موضوعات مهم مرتبط بودن رشته و تخصص عضو هیات علمی با نیازهای واحد عملیاتی و نداشتن رکورد علمی از سوی متقاضی طی دو سال قبل از اعلام درخواست از سوی عضو هیات علمی اشاره کرد.

حضور در فرصت‌های مطالعاتی برای استخدام الزامی شد

آیین‌نامه‌ای که ۳۱ مرداد امسال و با ارسال نامه‌ای از سوی محمدعلی زلفی‌گل، وزیر علوم بار دیگر به اجباری بودن تاکید و این مساله برای روسای دانشگاه‌ها یادآوری شد. در این نامه تاکید شد حضور در فرصت‌های مطالعاتی از سوی اساتید باید در آیین‌نامه استخدامی و ارتقا مانند گذشته به صورت الزامی تداوم خواهد داشت تا از این طریق اساتید از سه‌ماه تا یک سال مجبور به گذراندن در چنین فرصت‌هایی باشند. به طوری که براساس بند «د» ماده ۱۲ آیین‌نامه- که البته تنها شامل حال اساتیدی می‌شود که از ابتدای سال ۱۳۹۸ به بعد، دوره پیمانی آنها آغاز شده- باید به صورت اجباری یک دوره ۶ ماهه تمام وقت یا یک ساله نیمه وقت فرصت مطالعاتی را در صنعت یا جامعه بگذرانند. همچنین بند «د» ماده ۱۴ همین نامه شامل اساتیدی است که از ابتدای سال ۹۸ به بعد به صورت رسمی آزمایشی درآمدند نیز گذراندن یک دوره سه‌ماهه تمام وقت یا ۶ ماه نیمه وقت فرصت مطالعاتی در صنعت یا جامعه را برای آنها الزامی کرده است.

از طرح مقوله فرصت‌های مطالعاتی در فضای آموزش عالی نزدیک به دوده می‌گذرد. اولین بار شهریور سال ۸۹ بود که شیوه‌نامه استفاده از فرصت‌های مطالعاتی برای اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها، موسسات آموزشی عالی و پژوهشی از سوی وزیر وقت علوم تدوین و ابلاغ شد اما ظرف چهارماه بعد یعنی در اسفند همان سال شیوه‌نامه جدیدی در این زمینه تدوین شد و با ابلاغ آن در شهریور سال ۹۰ جایگزین شیوه‌نامه قبلی شد. براساس آن معیارهایی برای اساتیدی که مشمول استفاده از این فرصت‌ها بودند، قید شده بود که از جمله آنها می‌توان به کسب صد درصد از حداقل امتیاز بند آموزشی و ۸۰ درصد امتیاز بند ماده پژوهشی آیین‌نامه ارتقا برای استادیاران و مرتبط بودن موضوع فرصت مطالعاتی با اهداف و برنامه‌های آموزشی و پژوهشی به تشخیص رئیس دانشگاه اشاره کرد. این شیوه‌نامه که هم فرصت‌های مطالعاتی داخل و هم خارج را در برمی‌گیرد تا سال ۹۷ در دستور کار دانشگاه‌ها قرار داشت تا اینکه با به‌روزرسانی این شیوه‌نامه، بار دیگر نام فرصت‌های مطالعاتی در فضای آموزش عالی کشور مطرح شد.

تغییرات شیوه‌نامه فرصت‌های مطالعاتی از سال ۹۷

این شیوه‌نامه که در ۸ ماده و ۸ تبصره در مهرماه ۹۷ تدوین و در نهایت نیز در ابتدای سال ۹۸ با ابلاغ لازم‌الاجرا شده بود، تلاش داشت در کنار افزایش شناخت اساتید از فضای کار واقعی در جامعه و صنعت بتواند به جهت دهی پژوهش‌های موسسات آموزشی و پژوهشی کمک کند و همچنین شرایط را برای استفاده موثر از امکانات، آزمایشگاه‌ها و تجهیزات واحد‌های عملیاتی فراهم آورد. شناسایی فناوری‌های مورد نیاز و طرح پیشنهاد برای تدوین یا انتقال فناوری به واحد‌های عملیاتی و انتقال و ترویج یافته‌های جدید دانش و فناوری نیز از دیگر اهداف این شیوه‌نامه جدید بود. یکی از اتفاقات مهم رخ داده در این آیین‌نامه رایج‌داشتن مولفه کسب حداقل صد درصد امتیاز آموزشی و ۸۰ درصدی در حوزه پژوهش از سوی اساتید براساس آیین‌نامه ارتقا

استادیار دانشگاه علم و صنعت:

صنعت تمایلی به برگزاری فرصت‌های مطالعاتی نشان نمی‌دهد

وحدیدی با بیان اینکه قطعاً اگر صنعت بخواهد، می‌تواند فرصت‌های مطالعاتی زیادی را در حوزه‌های مختلف ایجاد کند، تصریح کرد: «مساله‌ای که نمی‌توان آن را نادیده گرفت این است که صنعت مسائل زیادی دارد که اساتید در قالب فرصت‌های مطالعاتی می‌توانند به آنها ورود کرده و برایشان راهکارهای مختلفی ارائه دهند اما در اجرا می‌بینیم چنین اتفاقی آن‌طور که باید محقق نشده است. هرچند که وزارت علوم به اندازه خودش در این حوزه ورود کرده و با الزامی کردن حضور در این فرصت‌ها، بخش مربوط به اساتید را دنبال می‌کند اما امروز دیگر توپ این حوزه در زمین صنعت قرار دارد که متأسفانه آنها نیز الزامی برای حرکت به این سمت ندارند.» او در همین زمینه گفت: «قطعاً باید در وهله اول برای صنعت و جامعه این مساله فرهنگ سازی شود و برای آنها به اصطلاح جاییفتند که چرا برگزاری چنین فرصت‌هایی از اهمیت بالایی برخوردار است. با این حال نمی‌توان این مهم را هم نادیده گرفت که وزارت علوم نمی‌تواند برای بخش مرتبط با صنعت کاری انجام دهد. هرچند در کل کشور مباحثی مانند معافیت‌های مالیاتی برای بخش صنعت در نظر گرفته شده و اگر مجموعه صنعتی، با دانشگاهی قراردادی را منعقد کند می‌تواند از برخی معافیت‌ها برخوردار شود اما می‌توان چنین اتفاقاتی را در بخش فرصت‌های مطالعاتی هم به شکل دیگری ایجاد کرد تا صنعت رغبت بیشتری به این حوزه نشان دهد.»

استادیار دانشگاه علم و صنعت افزود: «نکته مهم اینجاست که باید مشوق‌ها شکل واقعی به خود بگیرد. یعنی کارخانه‌ها باید بتوانند اگر مشوقی وجود دارد به راحتی از آن بهره بگیرند نه اینکه

امید وحیدی، استادیار دانشگاه علم و صنعت در گفت‌وگو با «فرهیختگان» با بیان اینکه از چهار، پنج سال پیش اعضای هیات علمی که می‌خواستند از پیمانی به صورت رسمی - آزمایشی در بیایند، باید در فرصت‌های مطالعاتی شرکت می‌کردند، گفت: «این مساله یکی از مباحث و تویپ تبدیل وضعیت محسوب می‌شد، یعنی تبدیل وضعیت اساتید نیازمند حضورشان در فرصت‌های مطالعاتی بوده اما اینکه این الزام در بحث آیین‌نامه استخدامی هم قید شده باشد، مساله متفاوتی است.» او ادامه داد: «با وجود الزامی بودن حضور اساتید اما در حیطه اجرا، معوق شدن فرصت‌های مطالعاتی با چالش‌های مختلفی همراه است. شاید بد نباشد در اینجا مثالی بزنم. بنده شخصاً قصد داشتم تا در یکی از فرصت‌های مطالعاتی حضور پیدا کنم و حتی چند باری نیز این مساله را از سمت وزارت نفت پیگیری کردم اما در نهایت هیچ نتیجه‌ای نگرفتم و عملاً نتوانستم در این دوره‌ها شرکت کنم.» استادیار دانشگاه علم و صنعت درباره اهمیت برگزاری چنین فرصت‌هایی گفت: «براساس آنچه در فرصت‌های مطالعاتی دنبال می‌شود، اساتید باید چند ماه به صورت نیمه‌وقت و پاره‌وقت (بسته به میزان مدت زمان حضورشان در فرصت‌ها) در بخش صنعت یا جامعه حضور پیدا کرده و با مسائل آنها آشنا شوند تا از این طریق بتوانند هم صنعت را ارتقا داده و هم برخی از مسائل آنها را در قالب تعریف پروژه‌های مختلف، در دانشگاه‌شان دنبال کنند. قطعاً چنین مساله‌ای باعث می‌شود تا بتوان برای مسائل مبتلا به صنعت و جامعه، راهکارهایی هم پیدا و ارائه کرد.»

به ازای هر ۴۰ عضو هیات علمی وزارت علوم تنها یک فرصت مطالعاتی

با وجود اینکه فرصت‌های مطالعاتی به صورت رسمی با تدوین شیوه‌نامه‌اش از سال ۱۳۹۰ در دستور کار نظام آموزش عالی قرار گرفت اما براساس آمارهای رسمی منتشر شده از سوی دفتر ارتباط با صنعت وزارت علوم، از سال ۱۳۹۳ عملاً این فرصت‌ها به میزان اندک به مرحله اجرا در آمد به طوری که در آن سال تنها ۱۴ مورد فرصت مطالعاتی ارتباط با جامعه و صنعت برگزار شد. این میزان تا سال ۹۷ که شیوه‌نامه جدیدی برای آن تدوین شده بود روند نزولی پیدا کرد و در سال ۱۳۹۶ به هشت مورد رسید. اما با در دستور کار قرار گرفتن آیین‌نامه جدید و جدی شدن این مقوله فرصت‌های مطالعاتی از لحاظ کمی رشد قابل توجهی پیدا کرد؛ به طوری که این میزان در سال ۹۸ به ۵۰ دوره و یک سال بعد با دوبرابر شدن به ۱۱۴ فرصت مطالعاتی رسید. با آغاز سال ۱۴۰۰ نیز این میزان رشد ۲۵ درصدی داشت و به ۲۶۰ مورد رسید. جالب اینجاست که طی سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ بیشترین میزان فرصت‌های مطالعاتی برگزار شده در کشور را داشتیم و تعداد آنها به ۶۹۰ هزار و ۲۱ مورد رسیده بود که نشان از رشد ۴۸ درصدی ظرف یک سال دارد. شاید روند رو به رشد برگزاری فرصت‌های مطالعاتی را بتوان یک اتفاق قابل توجه در راستای نزدیک کردن دانشگاه‌ها با جامعه و صنعت دانست اما واقعیت آن است اگر بخواهیم تعداد این فرصت‌ها را در کنار جمعیت اعضای هیات علمی وابسته به وزارت علوم قرار دهیم براساس کتاب «آمار آموزش عالی ایران در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲» تعدادشان به ۴۰ هزار و ۶۹۵ استاد با مراتب علمی متفاوت می‌رسد، در عمل به ازای هر ۴۰ عضو هیات علمی تنها یک فرصت مطالعاتی وجود داشته است. همین مساله نشان می‌دهد عملاً بخش قابل توجهی از اساتید فارغ از تمایل یا عدم تمایل‌شان عملاً امکان شرکت در چنین فرصت‌هایی را هم نداشته‌اند. قطعاً همین مساله باعث می‌شود تا سهم قابل توجهی از اساتید نتوانند امکان لازم برای ارتقای مهارت‌های دانشی خود را داشته باشند. در این شرایط قطعاً الزامی شدن حضور اساتید

در چنین فرصت‌هایی با توجه به محدودیت‌های موجود می‌تواند از سال تحصیلی جدید به یک چالش جدی برای متولیان دانشگاهی و خود اساتید دانشگاهی به حساب آید. البته این همه تلخی‌های برگزاری فرصت‌های مطالعاتی در نظام آموزش عالی کشور نیست، بلکه براساس گزارشی که از سوی دفتر ارتباط با صنعت این وزارتخانه در سال گذشته منتشر شده عملاً بخش قابل توجهی از فرصت‌ها در پایتخت کشور محدود شده است. هرچند پیش‌تر در گزارش شماره ۳۸۹۹ «فرهیختگان» با عنوان «۷۰ درصد فرصت‌های مطالعاتی صنعت و جامعه خالی ماند» به تفصیل به آن پرداختیم اما اگر بخواهیم به صورت گذرا بازخوانی از آن گزارش داشته باشیم، باید عنوان کرد از ۸۴۲ فرصت مطالعاتی که در بازه زمانی خرداد ۱۴۰۱ تا خرداد ۱۴۰۲ برگزار شد، دو هزار و ۲۸۹ نفر از اساتید توانستند در آن شرکت کنند؛ رقمی که معنایش آن است برای هر فرصت مطالعاتی ۲٫۷ استاد امکان مشارکت داشتند، اما در واقعیت تنها ۷۰۰ نفر برای حضور در آنها اعلام آمادگی کردند! تا از این طریق در عمل تنها ۳۰ درصد از ظرفیت کل فرصت‌های مطالعاتی پر شود. برای درک بهتر عدم اقبال بخش خصوصی فعال در بخش صنعت و جامعه کشور از ایجاد چنین فرصت‌هایی تنها کافی است بدین‌ام از کل فرصت‌های ایجاد شده در آن برهه زمانی سهم سازمان‌های غیردولتی تنها ۵۶ فرصت بود! یعنی ۷ درصد از کل این فرصت‌ها؛ درحالی‌که سازمان‌های دولتی با ۷۸۶ فرصت مطالعاتی ۹۳ درصد از کل ظرفیت‌ها را در اختیار داشتند و در این میان هم بخش پژوهشگاه علوم و فنون هسته‌ای وابسته به سازمان انرژی اتمی ایران به تنهایی توانسته بود ۳۰ درصد از کل فرصت‌ها را در اختیار بگیرد. اما بررسی استانی پراکنندگی فرصت‌های مطالعاتی هم نشان می‌دهد سهم استان تهران از کل فرصت‌ها ۴۵ درصد بوده و بعد از آن استان قم با سهم ۷٫۳ درصدی و البرز نیز ۷٫۱ درصدی در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

بخواهند وارد بروکرسی اداری شوند. نکته قابل توجه دیگر اینکه قطعاً اساتید برای تبدیل وضعیت‌شان به صورت اجباری باید این دوره‌ها را بگذرانند اما آنچه نباید فراموش کرد این است که به صورت کلی آدمی تا وقتی کاری برایش اجبار نباشد، به سمت اجرای آن نمی‌رود.» وحیدی خاطرنشان کرد: «قطعاً حضور در فرصت‌های مطالعاتی سختی‌های خاص خودش را دارد و طبیعتاً اگر الزاماتی وجود نداشته باشد شاید بخشی از اساتید به سمت آن نروند. البته این بدان معنی نیست که هیچ استادی را نداریم که خودش تمایلی به این کار نداشته باشد اما در مجموع تا الزامی نداشته باشیم، کم پیش می‌آید کسی بخواهد به سمت آن برود. مثلاً وقتی می‌گویند استاد مجبور است ۵ مقاله بنویسد، اساتید خود را ملزم به نوشتن آن می‌کنند اما اگر این‌گونه نباشد، کم پیش می‌آید اساتیدی بخواهند مقاله‌ای را منتشر کنند. از این رو در مجموع شاید بگویم ۲۰ تا ۳۰ درصد از اساتید، حداقل در دانشگاه خودمان دغدغه شخصی‌شان این است که در چنین فرصت‌هایی شرکت کرده و مشکلات صنعت را از این طریق حل کنند.»

دانش بنیان‌ها در اقتصاد تاثیرگذارتر می‌شوند

حسین افشین، معاون علمی، فناوری و اقتصاد دانش بنیان رئیس‌جمهور در دیدار جمعی از فعالان حوزه دانش بنیان و استارت‌آپ‌ها توجه به روش‌های نوین تامین مالی و همچنین بازارسازی و افزایش تاثیرگذاری دانش بنیان‌ها در اقتصاد را دو مقوله و رویکرد اصلی این معاونت در دور جدید مدیریتی این مجموعه اعلام کرد. وی با اشاره به نقش صندوق‌های پژوهش و فناوری در تامین مالی تخصصی حوزه‌های مختلف فناوری بر ضرورت حرکت به سوی تخصصی شدن این صندوق‌ها تاکید کرد و افزود: «در زمینه صندوق‌ها به خصوص صندوق‌های دولتی، باید یک سازوکار ویژه تعریف شود.» افشین تاکید کرد: «باید همه صندوق‌های تخصصی مخبرذرفولی چراکه اکنون به بلوغ رسیده‌اند و موضوع تخصصی شدن یا سطحی را که صندوق برای تامین مالی می‌تواند ورود کند را پیگیری خواهیم کرد. وی گفت: از صندوق‌های دولتی شفافیت می‌خواهیم و اینکه ممکن است واکنش‌هایی را در پی داشته باشد اما داده‌های صندوق‌ها باید به صورت شفاف منتشر شود.»

جای دادن همه نخبگان در دانشگاه اشتباه است

محمدرضا مخبرذرفولی، رئیس فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی، در بیست‌وپنجمین جشنواره بین‌المللی رویان و آیین معرفی و تجلیل از برگزیده ششمین جایزه بین‌المللی دکتر کاظمی، تمرکز و جای دادن همه نخبگان و دانشمندان در دانشگاه را اشتباه خواند و گفت: «امروز باید شبکه‌ای از دانشمندان جوان در عرصه‌های مختلف علمی شکل بگیرد.» او افزود: «شاید امروزه افزایش ظرفیت پذیرش اعضای هیات علمی که کار آموزشی در دانشگاه انجام دهد، چندان لازم نباشد اما به وجود دانشمندانی که توان حل مساله در کشور را داشته باشند نیاز بسیاری داریم.» او گفت: «نه تنها در مباحث بیولوژیک بلکه در تمام عرصه‌های مدیریت و اداره کشور باید نگاه دانش‌پایه را توسعه دهیم و این امر در مسائل زیست‌فناوری که با سلامت مردم سروکار داشته به طور طبیعی اولویت بالاتری دارد.» او تشکیل شبکه دانشمندان جوان علاقه‌مند به مطالعات و تحقیقات بنیادی و کاربردی را ضرورتی ناگزیر خواند.

تسهیلات جدید «آبادیران» برای دانش بنیان‌های فعال

دیرخانه دائمی برنامه ملی «آبادیران» در اقدامی جدید، زمینه را برای جذب بیشتر سربازان امریه و اجرای پروژه‌های جایگزین خدمت در شرکت‌های دانش بنیان فراهم کرده که براساس آن، شرکت‌هایی که فعالیت‌هایشان در راستای آبادانی و پیشرفت فناوریانه کشور است، می‌توانند از افزایش ظرفیت جذب سرباز امریه و اجرای پروژه‌های جایگزین خدمت بهره‌مند شوند.» طبق اعلام دیرخانه دائمی برنامه آبادیران شرکت‌های نوپا، نوآور و فناور می‌توانند به ترتیب ۳، ۴ و ۶ نفر از فارغ‌التحصیلان را به عنوان سرباز امریه جذب کنند. همچنین در برابر شدن ظرفیت پروژه‌های جایگزین خدمت هم از دیگر تسهیلات خواهد بود که طبق آن تمامی شرکت‌های دانش بنیان فعال در برنامه آبادیران می‌توانند به جای یک نفر، دو نفر از فارغ‌التحصیلان را برای اجرای پروژه‌های جایگزین خدمت جذب کنند.» براساس این گزارش، برای بهره‌مندی از این تسهیلات، شرکت‌ها باید کاربرگ مخصوص امریه سربازی و پروژه جایگزین خدمت را دریافت و تکمیل کنند. کاربرگ تکمیل شده باید به دیرخانه دائمی برنامه ملی آبادیران ارسال شود.

بازنگری آیین‌نامه پذیرش قهرمانان ورزشی در دانشگاه‌ها

ابراهیم علی دوست در گفت‌وگو با مهر با اشاره به بازنگری آیین‌نامه پذیرش قهرمانان ورزشی در دانشگاه‌ها گفت: «طبق آیین‌نامه شورای عالی انقلاب فرهنگی، قهرمانان ورزشی حتی با یک مدال برنز نوجوانان آسیا هم می‌توانند بدون کنکور در هر دانشگاهی که علاقه‌مند باشند در رشته تربیت بدنی تحصیل کنند و این قهرمانان درخواست خود را به اداره کل تربیت بدنی سازمان امور دانشجویان ارائه می‌دهند.» او افزود: «اداره کل نیز مدارک آنها را براساس درخواست‌ها و مدالی که کسب کرده‌اند بررسی کرده و سه اولویت از آنها می‌گیرد که معمولاً با اولین اولویت موافقت می‌شود، سپس نامه به سازمان سنجش ارسال کرده و کار انجام می‌شود.» مدیرکل تربیت بدنی سازمان امور دانشجویان ادامه داد: «در دوره کارشناسی تقریباً دانه وسیع است و با یک مدال نوجوانان نیز می‌توانند بدون کنکور در دانشگاه تحصیل کنند، برای کارشناسی ارشد و دکتری فقط مدال آوران المپیک، بازی‌های آسیایی و بازی‌های دانشجویی می‌توانند از این شرایط استفاده کنند.»